

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 74 (2024), 271-277.

Geliş/Received: 07.01.2024

Kabul/Accepted: 02.02.2024

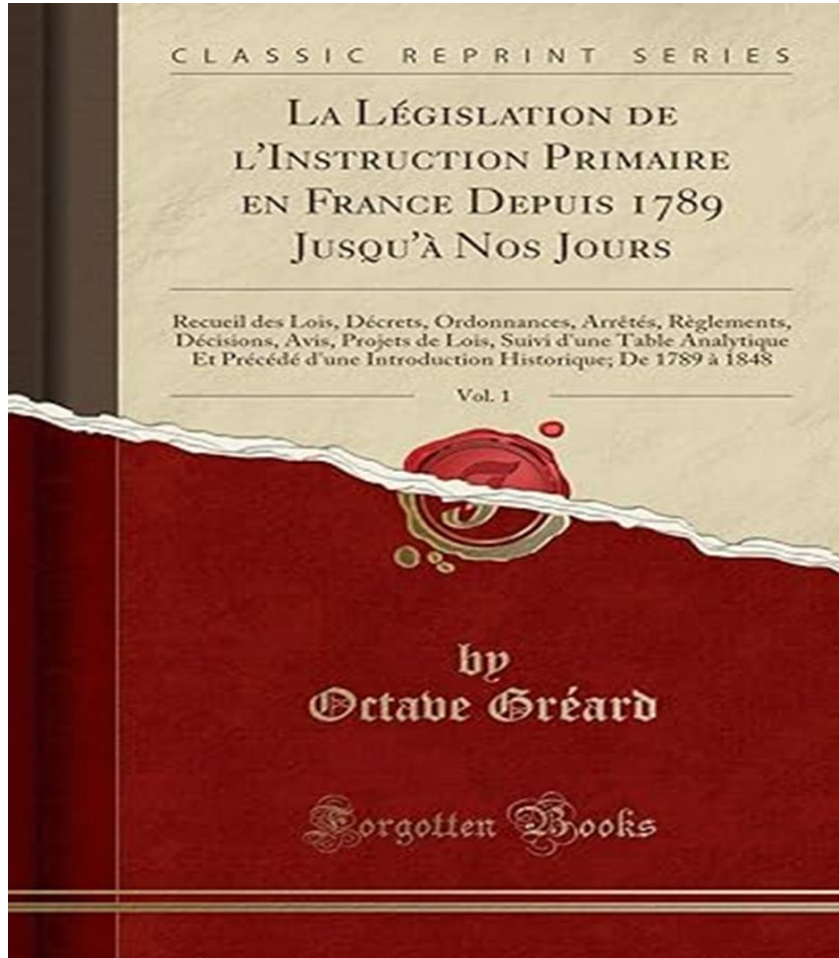
DOI: 10.46955/ankuayd.1415919

(Kitap İncelemesi/Book Review)

Octave Gréard. *LA LÉGISLATION DE L'INSTRUCTION PRIMAIRE EN FRANCE DEPUIS 1789 JUSQU'À NOS JOURS, VOL. 1: RECUEIL DES LOIS, DÉCRETS, ORDONNANCES, ARRÊTÉS, RÈGLEMENTS, ... INTRODUCTION HISTORIQUE* (French Edition, 1894 yılı Tıpkı Basım, ISBN-10: 0265899397)

1789'DAN GÜNÜMÜZE FRANSA'DA İLKÖĞRETİM MEVZUATI, CİLT 1: KANUN, KARARNAME, YÖNETMELİK, EMİR,... TARİHSEL GİRİŞ

İHSAN AKAR*

* Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, akar03@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-3238-2601.

Avrupa eğitim tarihine baktığımızda politik, ekonomik, kültürel gelişmelerin minvalinde ilerlemelerin yaşandığı görülmektedir. Coğrafi Keşifler, Rönesans, Reform, Karşı Reform, Aydınlanma, Sanayi İnkılabı gibi değişimlerin eğitim temeline yansımaları somut olarak ortaya çıkarken toplumları da beraberinde sürüklemekteydi. Eğitim olgusu da her bir Avrupa ülkesinde kendi gelişimini devam ettirirken birbirleri arasında etkileşimi de tetikliyordu. Örneğin İngiltere’de yaşanan endüstri temelli eğitim süreci Almanya’ya sıçradı. Üstelik bu tür etkileşimler okulların ve öğrencilerin belli hedeflere yönelmesine de yol açıyordu. İşin nüvesini her ne kadar Rönesans’ın başladığı İtalya oluştursa da 1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali modern eğitimin temellerini meydana getirdi. Fransa’da yaşanan bu devrim sadece politik sonuçları olan bir dönüm noktası değildi. Bunun yanı sıra insan ve işçi hakları gibi önemli kavramları gündemin ön sıralarına taşıdı. Zira Fransa’daki değişim toplum temelli gerçekleşse de devrimlerin sürdürülebilmesi için eğitime, dolayısıyla öğretimde yeniliklere, ihtiyaç duyuluyordu. Devrim sonrasında eğitim ve okullardaki yenilikler sürekli gelişim gösterip modern bir yapıya evrildi. Ayrıca bu süreçte gerçekleşen dönüşümler ilk önce Fransa’da, akabinde de Avrupa’nın diğer ülkelerinde örnek teşkil etti.

Türk eğitim tarihini incelediğimizde kendine özgü bir disipline sahiptir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin yükselme dönemi olarak adlandırılan bölümde doğu-batı sentezi görülürken bu dönem sonrası ekol diyebileceğimiz bir bilim mirasına da sahip oldu. XVIII. yüzyılın sonuna kadar Batı eğitimdeki gelişmeler Osmanlılar için kayda değer değildi. Savaşlarda yaşanan yenilgiler sonrası askerî ve sivil alandaki eğitim yenilikleri serüveninin ilk girişimleri Sultan III. Selim’le başladı. Akabinde Sultan II. Mahmut, Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülaziz’le modernleşme devam etti. XIX. yüzyılda devrim sonrası Avrupa’da takip edilen Fransız eğitim sisteminin yeniliklerini Osmanlı Devleti de izlemeye başladı. Yine bu yüzyılın başında Osmanlı Devleti’nde somut olarak görülen Fransız etkisi, eyaleti olan Mısır’da ortaya çıktı. Napolyon’un Mısır’ı işgal etmesi ve Fransız kurumlarının benzerini bu bölgede kurması dönüşümü başlattı. Napolyon sonrası Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa Fransız ekolü olan eğitim kurumlarını benimsedi ve bu doğrultuda bir politika izledi. Hatta Kavalalı Fransa’ya öğrenciler gönderip oradaki gelişmeleri takip ettirip Mısır’da uygulamaya başladı. Bu durumu gören Osmanlı aydınları ister istemez yenilikleri inceleyip Osmanlı eğitim sisteminin içerisine sentezlemeye başladı. Bu dönüşümün en somut göstergesi yine Fransız eğitim isteminden örnek alınan 1869 tarihli “*Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*” ve “*Galatasaray Sultanisi*” idi.

Eğitimde görülen Osmanlı-Fransız etkileşimlerini daha açık bir şekilde görülebilmesi için doğru kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Osmanlı eğitim tarihi açısından devlet arşivleri yanında bunların düzenli bir şekilde araştırmacılara sunulması önem arz etmektedir. Örneğin, Mahmut Cevat’ın “*Maarif Ummumiye Nezareti tarihçe-i teşkilat ve icraatı*” isimli eseri hem Osmanlıca çeviri hem de düzenli bir tasniftir. Böylelikle araştırmacıların kolaylıkla erişebileceği bir yardımcı yayındır. Bununla birlikte Octave Gréard’ın 1789-1848 yılları arası Fransız eğitim sistemindeki gelişmeleri arşivlerden çıkarıp tasniflediği “*La Législation De L’instruction Primaire En France Depuis 1789 Jusqu’à Nos Jours, Vol. 1: Recueil Des Lois, Décrets, Ordonnances, Arrêtés, Règlements, Introduction Historique*” [1789’dan Günümüze Fransa’da İlköğretim Mevzuatı, Cilt. 1: Kanun, Kararname, Yönetmelik, Emir, Yönetmelik, Tarihsel Giriş] isimli kitabı eğitim sistemlerini XIX. yüzyıl karşılaştırabilmesi için değerli bir

kaynaktır. Aslında sadece Osmanlı Devleti için değil tüm Avrupa ülkeleri eğitim dönüşümleri adına yararlı bir yayındır.

Octave Gréard yayınladığı bu eserde devrim sonrası Fransa'da eğitim alanında görülen tüm yeniliklerin resmî belgelerini tasnif ederek düzenli bir şekilde okuyuculara aktardı. Gréard tarafından yayınlanan bu kitap Fransız eğitim sisteminin temellerini oluşturan dönemi detaylı şekilde bir araya getirmekteydi. 1874 yılında yayımlanan bu kitap "*C. de Mourgues frères*" [Mourgues Kardeşler] tarafından okuyucularla buluşturuldu. Paris kentinde basılan bu kitap 747 sayfa ve üç ciltten oluşuyordu.

Kitabın içeriğine bakıldığında 1791-1848 yılları arası Fransız eğitim sistemine ait tüm resmi belgeler, imparator fermanları, kanunlar, emirler, kanun taslakları, yönetmelikler, önergeler, kararnameler, yasal düzenlemeler, kararname alıntıları, çoğu konu hakkında emir niteliinde kararlar, kraliyet emirleri, yasa alıntıları, yasa ekleri, talimatlar, tüzükler, kral nizamnameleri, meclis nizamnameleri, yasa teklifleri, komisyon yönetmelikleri, heyet kararları, tebliğler, çeşitli görüş yazıları, öğretim bildirimleri, duyurular, genelgeler, bakan emirleri, bildirimler yer almaktaydı.

Gréard'ın bu eseri bir bakıma Avrupa genelinde etkisini gösteren Fransız eğitim sistemi ekolünü de gözler önüne seriyordu. Buna karşılık İngiliz ve Alman (Prusya) eğitim sistemlerinin Fransa üzerindeki yansımaları görülüyordu. Endüstri devrimi neticesinde hızla büyüyen ekonomilere sahip İngiltere ve Almanya'daki gelişmeler Fransa'da sirayet ediyordu. Sadece yasal belgeler üzerindeki etkilerinin yanı sıra somut çıktıkları da olmaktadır. Örneğin, Almanya'da yetişkinlere yönelik faaliyet gösteren halk eğitim merkezi odaklı "*Normal Okulları*" Fransa'da da açıldı. Çünkü nitelikli yetişkin insan gücü ihtiyacı için bu tür okullar ilk olarak Almanya'da öğretime başladı ve sonra tüm Avrupa'ya sıçradı. Bu tür gelişmelerin belgeleri ve her çeşit eğitim çıktıkları da adı geçen bu kitapta yer almaktadır. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

- 1791 3 ve 4 Eylül / Tüm vatandaşlar için ortak eğitimin oluşturulacağını ve organize edileceğini öngören Kanun,
- 30 Mayıs 1793 / (11. Yıl I.) İlkokulların açılmasına ilişkin Kararname,
- 1795 24 Ekim / (3 Brumaire Yıl IV.) Halk eğitiminin düzenlenmesine ilişkin kararnameden alıntı,
- 1806 10 Mayıs / Bir Üniversitenin oluşumuna ilişkin imparatorluk kararnamesi,
- 1808 17 Eylül / Üniversite düzenlemelerine ilişkin imparatorluk kararnamesinden alıntı,
- 1816 29 Şubat / İlköğretime ilişkin Kraliyet emri,
- 1816 27 Haziran / İlkokullarda karşılıklı öğretim yöntemine izin verildiğine dair talimat,
- 1820 29 Şubat 1816 / tarihli Nizamname hükümlerinin kız okullarına uygulanacağını bildiren ve bu okulların denetimini valilere bırakan 3 Nisan Kral Nizamnamesi,
- 1821 5 Ekim / İlkokullar için yıllık hesap ve üç yıllık istatistikler oluşturan Kraliyet kararı,
- 1829 / Fransa Protestanları arasında ilköğretimi teşvik eden derneğin kamu yararına çalışan bir kuruluş olarak tanındığını ve söz konusu derneğin tüzüklerinin onaylandığını belirten 15 Temmuz Kral Kararnamesi,
- 1831 7 Eylül / Paris Akademisi İlk Normal Okulunun kurulmasına ilişkin kralın Kararnamesi,

- 1833 27 Ağustos / Öğretmenlere yönelik muameleye ilişkin tebliğ,
- 1833 8 Kasım / Komitelerde rahip ve belediye başkanlarının bulunmasına ilişkin karar,
- 1833 29 Kasım / Rektörlere gönderilen izin taleplerine ilişkin tebliğ,
- 1836 12 Ocak / Paris şehrindeki erkek okulları için yedek belediye öğretmenlerinin oluşturulmasını öngören emir,
- 1836 17 Haziran / Akademik Konseylerin ilköğretimle ilgili konularla ilgilenmesi gerektiğinde, Akademi başkentinin baş müfettişinin oturuma danışman sıfatıyla katılacağına dair karar,
- 1836 4 Kasım / Evli adayların yirmi yaşından önce ilköğretim sınavlarına girmelerine olanak tanıyan yaş muafiyetlerinin verilmesi gerektiğine dair bildirim,
- 1837 13 Kasım / İlköğretim alt müfettişlerinin oluşturulmasına dair yönetmelik,
- 1838 4 Mayıs Paris kentindeki okullarda yetişkinlere yönelik kurslar kurulması kararı,
- 1842 21 Nisan / Kral'ın dokuz belediye kolejinde üst düzey ilköğretim kurslarının oluşturulmasına ilişkin Kararnamesi,
- 1843 3 Şubat / Yüksekokulların öğrenim yönetmeliğinin onaylanmasına ilişkin tebliğ,
- 1844 14 Temmuz / Cezayir'deki kamu eğitim hizmetlerinin anayasasına ilişkin kraliyet kararnamesinden alıntı
- 1845 29 Nisan / Öğretmen atamalarına ilişkin tebliğ,
- 1847 19 Ocak / Yatılı okul açılması için yapılan başvuruya ilişkin tebliğ,
- 1848 18 Şubat / Bir cemaatin tanınmasına ilişkin bildiri.

Resmî belgelerden de görüleceği üzere eğitim-öğretim faaliyetleri ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim olarak kademelendirildi. Belirli sınırlılıkları olsa da anaokulu-kreş benzeri yapılar faaliyete geçirildi. Öğretmen atamalarından halk eğitim kurslarına kadar çok çeşitli konularda plan ve programlar uygulandı ve müfredatlar düzenlendi. Bununla birlikte Katolik mezhebi ağırlıklı Fransa'da Protestanların eğitim hakları yeniden şekillendirildi. Cezayir gibi işgal edilen bölgelerde Fransız eğitim sistemi yapılandırıldı. Eğitimde birçok konuda hazırlanan evraklar yürürlüğe konularak modernleşmeye yönelik adımlar atıldı.

Son olarak Gréard'ın tarafından hazırlanan bu eser 2012 yılından itibaren web ortamında, "<https://gallica.bnf.fr/>" adresinde paylaşıldı.

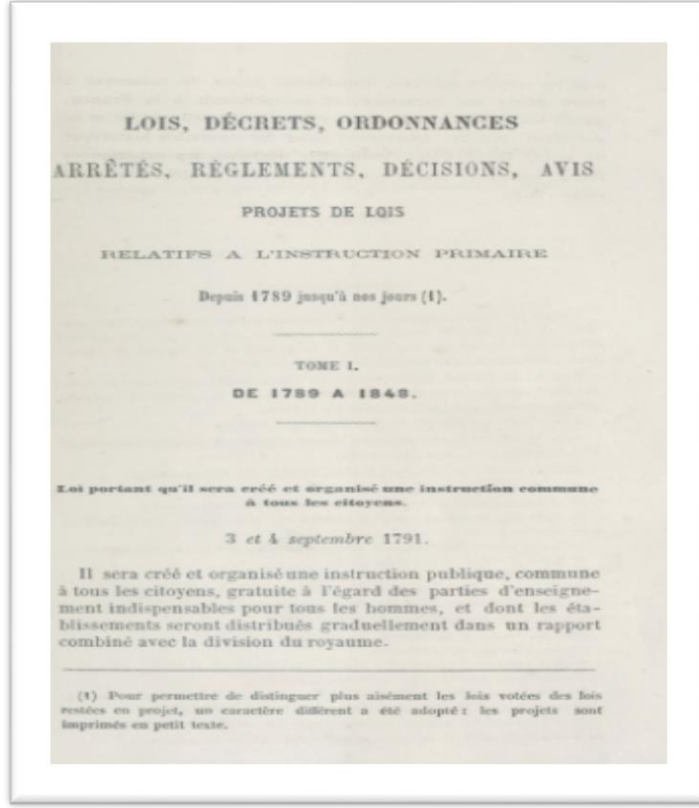
Kaynakça

Cevat, Mahmut. *Maarif Ummumiye Nezareti tarihçe-i teşkilat ve icraati*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.

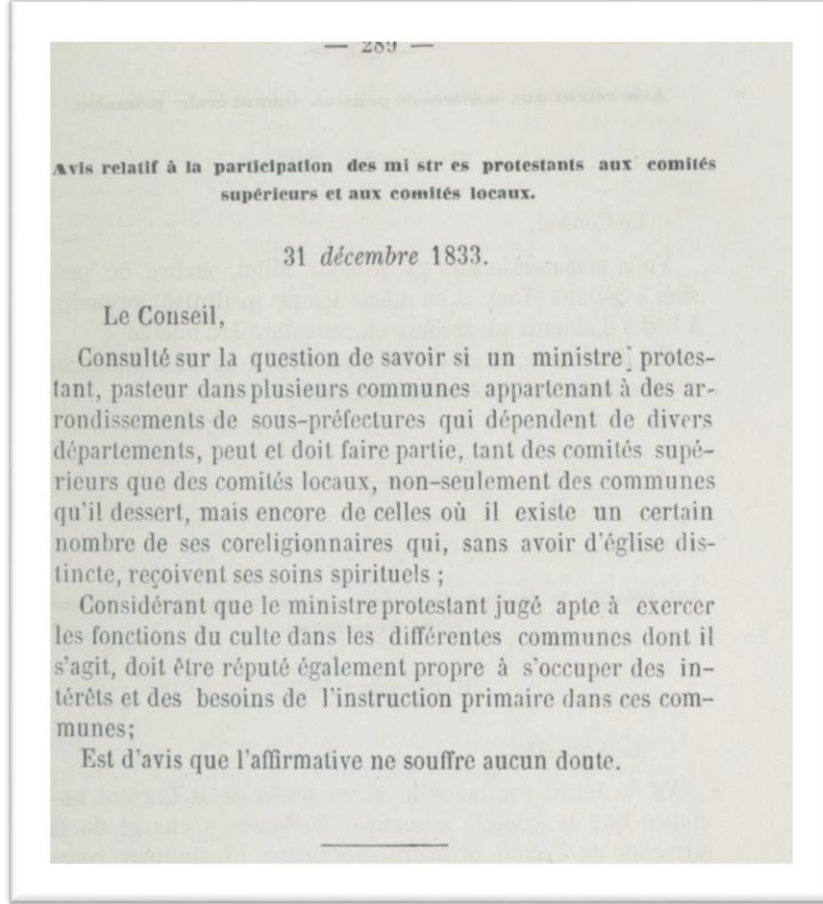
<https://gallica.bnf.fr/>. Erişim 10 Ocak 2024

Gréard, Octave. *La Législation De L'instruction Primaire En France Depuis 1789 Jusqu'à Nos Jours, Vol. 1: Recueil Des Lois, Décrets, Ordonnances, Arrêtés, Règlements, Introduction Historique*. Paris: C. de Mourgues frères Yayınları, 1874.

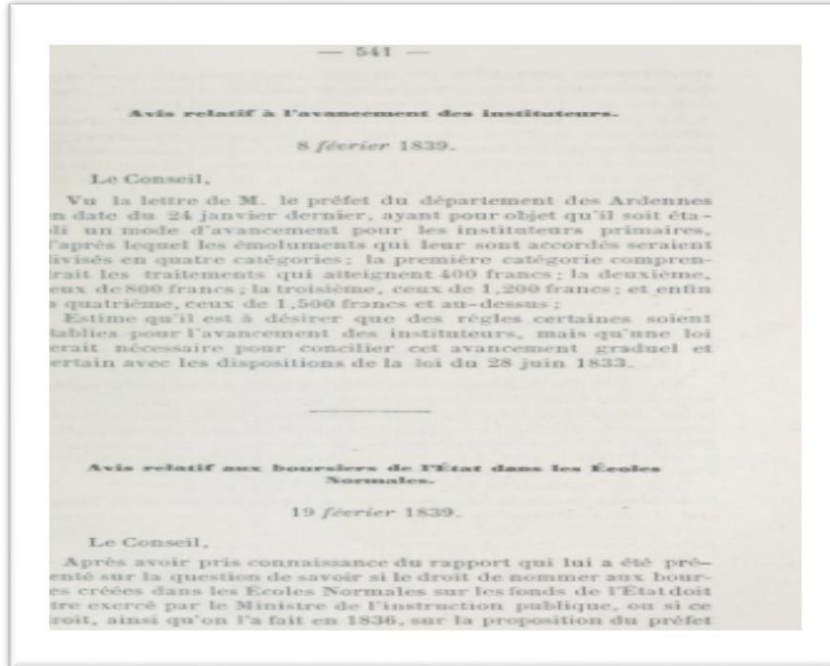
EKLER

Görsel-1: Eserin ilk iç sayfası

Görsel-2: Karar örneklerinden biri (1834 3 Ocak / 1813 doğumlu ve işe alım kanunundan etkilenen İlköğretim Normal Okul öğrencilerine ilişkin görüş)

Görsel-3: Karar örneklerinden birisi (1839 19 Şubat / Normal Okullardaki Devlet burslularına ilişkin duyuru)